

Кристофър Ишъруд

Берлински дневник
(Зимата 1932–1933)

Това е първата леденостудена зимна вечер през тази година. Смаразващият студ е сковал града и навсякъде цари пълна тишина като затишието в горещ летен следобед. От студа градът сякаш се свива и смалява, докато се превръща в малка черна точица, която едва ли е по-голяма от стотиците други уединени и трудно откриваемы точици по огромната карта на Европа. Навън, в нощта, отвъд новопостроените железобетонни блокове, където улиците опират в замръзналите общински градини, раздадени за обработване, са пруските полета. Тази нощ човек има чувството, че те са наблизил и пълзят към града като таласи на безкраен застрашителен океан, осеян с безлистни шубраци, заледени езера и малки селца, чиито имена сега са само чуждоземни названия на бойни полета от полузабравени войни. Берлин е скелет, пронизан от ледена болка. Това е болката, която дълбае и в моя скелет. Усещам в костите си острата болка от скрежа по гредите на надземната железница, по железните парапети на балконите, мостовете, трамвайните линии, стълбовете на уличните лампи, отходните места. Желязото пулсира и се свива, камъкът и тухлите замръзват с тъпа болка, мазилката се е вкочанила.

Берлин е град с два центъра: куп скъпи хотели, барове, кина, магазини около Мемориалната църква – ядро от светлина, което искри като изкуствен диамант в бедняшкия здрач на града, и градския център около „Унтер ден Линден“, грижливо подреден и съзнаващ своята стойност. С тази смесица от внушителни международни стилове, копия на копия, те утвърждават престижа ни като столица – парламент, няколко музеи, държавна банка, катедрала, опера, дузина посолства, триумфална арка. Нищо не е пропуснато. Всички те са толкова помпозни, толкова съразмерни – всички, освен катедралата, чиято архитектура сякаш напомня за онази истерия, която обикновено мъждука зад всяка тежка, сива пруска фасада. Захлупена с абсурдното си кубе, тя е на пръв поглед така поразяващо странна, че човек започва да ѝ търси подходящо нелепо име – църквата „Непорочното унищожение“.

Но в същност сърцето на Берлин е една влажна черна горичка, наречена „Тиергартен“. По това време на годината студът прогонва селските момчета от техните малки, беззащитни селца към града, за да търсят храна и работа. Но градът, който свети така ярко и приканващо в нощното небе отвъд полята, е и студен, и жесток, и мъртъв. Топлината му е илюзия, мираж в зимната пустиня. Той няма да приеме тези момчета. Няма какво да им даде. Студът ги прогонва от улиците в гората, която е жестокото сърце на Берлин. Там те се гушат, треперещи по пейките, гладни и премръзнали, и мечтаят за печките в своите далечни селски

къщурки.

Фройлайн Шрьодер мрази студа. Свила се е в кадифения си, подплатен с кожа жакет, и седи в ъгъла, сложила обутите си в чорапи крака върху кахлената печка. Понякога пуши цигара, понякога си пийва чай, но обикновено просто седи, втренчила унило поглед в плочките на печката, унесена в някаква зимна дрямка. Напоследък е самотна. Фройлайн Меир е в Холандия на турне. Така че тя няма с кого да си говори, освен с Боби и мен.

Но Боби е в немилост. Не само е без работа и три месеца не си е плащал наема, но фройлайн Шрьодер има и основания да го подозира, че краде пари от чантата ѝ.

– Знаете ли, хер Ишиву – ми каза тя, – никак не бих се учудила, ако той е свил онези петдесет марки на фройлайн Кост... Напълно е способен на това, тази свиня! Като си помисля, че съм могла така да се излъжа в него! Ще повярвате ли, хер Ишиву, отнасях се към него като към свой роден син – и ето ти за благодарност! Казва, че щял да ми плати до пфениг, ако му дадат тази работа като барман в „Лейди Уиндърмиър“... ако, ако... – Фройлайн Шрьодер пухти с крайно презрение: – Как не! По-скоро баба ми ще стане трамвай!

Боби беше изхвърлен от старата си стая и осъден на изгнание в „шведския павилион“. Там, горе, сигурно става ужасно течение.

Понякога горкият Боби е съвсем посинял от студ. През последната година той се е променил много – косата му е оредяла, дрехите му са по-окъсани, нахалството му е станало по-предизвикателно и в него има нещо покъртително. Хора като Боби живеят само за работата си – отнемеш ли им работата, те сякаш престават да съществуват. Понякога той се промъква във всекидневната – небръснат, с ръце в джобовете – и се върти наоколо, като ни поглежда с плахо предизвикателство и си свирука танцови мелодии, които не са вече модерни. Отвреме-навреме фройлайн Шрьодер му подхвърля по някоя дума като парченце хляб, което ѝ се свида. Но нито го поглежда, нито му прави място до печката, Вероятно все още не му е простила за историята с фройлайн Кост. Няма ги вече дните, когато можеше да я гъделичка и потупва по задника.

Вчера ни посети самата фройлайн Кост. Точно тогава бях излязъл. Когато се върнах, заварих фройлайн Шрьодер много развълнувана.

– Представете си, хер Ишиву – едва я познах! Сега е истинска дама! Японецът ѝ е купил кожено палто – от естествена кожа. Не смея дори да си помисля колко е платил за него! Ами обувките ѝ – истинска змийска кожа! Е, мога да се обзаложа, че си ги е спечелила с труд! Това е

единствената търговия, която все още върви добре днес... Мисля, че и аз ще трябва да се отдам на този занаят! – Обаче колкото и саркастични да бяха забележките ѝ, виждах, че фройлайн Кост ѝ беше направила много силно и не неблагоприятно впечатление. Въпросът не беше само в коженото палто и обувките, Фройлайн Кост беше постигнала нещо още по-голямо – критерия за почтеност в света на фройлайн Шрьодер: тя се беше оперирала в частна болница. – О, не е това, което си мислите, хер Ишиву! Направили са ѝ някаква операция на гърлото. Приятелят ѝ, разбира се, платил и за това... Представете си само – докторите изрязали нещо от вътрешната страна на носа ѝ и сега тя може да си пълни устата с вода и да я изхвърля на струйки през ноздрите си точно като спринцовка! Отначало не ѝ повярвах, но тя го направи, за да ми покаже! Честна дума, хер Ишиву, изхвърли струя от единия край на кухнята до другия! Не може да се отрече, че е станала много по-интересна от времето, когато живееше тук... Не бих се учудила, ако се омъжи за някой директор на банка в най-скоро време. О, да, помнете ми думите, това момиче ще стигне далеч...

Хер Крампф, млад инженер, един от учениците ми, описва детството си по време на войната и инфлацията така. През последните години на войната изчезнали кожените каишки от прозорците на железопътните вагони: хората ги изрязвали, за да продават кожата. Дори се срещали някои, облечени в дрехи, направени от тапицерията на седалките. Група училищни приятели на Крампф влезли с взлом в една фабрика през нощта и откраднали всичките кожени предавателни ремъци на машините. Всеки крадял. Всеки продавал, каквото има за продаване – включително и себе си. Едно четиринадесетгодишно момче от класа на Крампф след училище продавало кокаин по улиците.

Земеделците и месарите били всемогъщи. И най-дребният им каприз трябвало да бъде удовлетворяван, ако човек искал да получи зеленчуци или месо. Семейство Крампф познавали един месар от някакво селце близо до Берлин, който винаги предлагал месо за продан. Месарят обаче имал особена сексуална извратеност. Най-голямото еротично удоволствие за него било да пощипва и да потупва по бузите някое чувствително и благовъзпитано момиче или жена. Възможността да унижи по този начин дама като фрау Крампф силно го възбуждала. И ако тя не му позволявала да изпълни желанието си, той категорично отказвал да ѝ продаде месо. Ето защо всяка неделя майката на Крампф пътувала с децата си до селото и търпеливо предлагала бузите си за пошляпване и пощипване в замяна на няколко котлета или някоя пържола.

В най-отдалечения край на „Потсдамерщрасе“ има панаирна площадка с въртележки, люлки и зрелища. Една от главните атракции на панаира е палатката, където се провеждат състезания по бокс и борба. Плащаш си парите и влизаш. Борците се бият три-четири рунда и после реферът обявява, че ако искаш да гледаш още, трябва да платиш допълнително десет пфенига. Един от борците е плешив мъж с много голям корем. Облечен е в брезентови панталони, с навити крачоли, сякаш се готви да кара водно колело. Противникът му е в черно трико и има кожени наколенки, които изглеждат така, сякаш са взети от някой стар файтонджийски кон. Борците се блъскат един друг с всички сили и се премятат презглава за забавление на публиката. Дебеланкото, който играе ролята на губещ, се преструва, че е много ядосан, когато загуби. Заплашва, че ще бие рефера.

Един от боксьорите е негър. Той неизменно побеждава. Боксьорите се удрят един друг със свалените ръкавици, вдигайки страхотен шум. Другият боксьор е висок, добре сложен младеж, на около двадесет години, който очевидно е по-млад и по-силен от негъра, но той често го „нокаутира“ с невероятна лекота. Младежът се гърчи на пода в страшна агония, с големи усилия почти успява да се изправи на крака, когато преброят до десет, и отново се сгромолясва, стенойки. След това реферът събира по още десет пфенига и вика човек от публиката да се бие. Преди някой истински мераклия да е изявил желание, един друг младеж, който дотогава открито е бърбил и се е шегувал с борците, скача бързо на ринга и съблича дрехите си, разкривайки, че вече си е сложил шорти и боксьорски обувки. Реферът обявява наградата – кесия с пет марки – и този път негърът е нокаутиран.

Публиката приемаше битките съвсем сериозно и окуражаваше с виковете биещите се. Хората дори спореха и се обзалагаха помежду си за резултатите. Въпреки че почти всички бяха гледали толкова дълго, колкото и аз, те останаха в палатката, след като напуснах. Политическата поука е безспорно мрачна: тези хора могат да бъдат накарани да вярват на всекиго и във всичко.

Както се разхождах по „Клайстщрасе“ тази вечер, видях група хора, скупчени около една частна кола. В колата имаше две момичета. На тротоара двама млади евреи спореха яростно с едър рус мъж, който очевидно беше доста пиян. Както изглеждаше, евреите бяха карали бавно по улицата, търсейки момичета, и предложили на тези двете разходка с кола. Момичетата бяха приели и влезли в колата. В този момент обаче се намесил русият мъж. Той ни каза, че бил нацист и като такъв

чувствувал, че неговата мисия била да защитава честта на всички германски жени от мръсната антигерманска заплаха. Двамата евреи не изглеждаха ни най-малко изплашени: енергично повтаряха на нациста да си гледа работата. Междувременно, като се възползуваха от суматохата, момичетата се измъкнаха от колата и избягаха надолу по улицата. Тогава нацистът сграбчи за ръката единия от евреите и го задърпа след себе си, за да намерят полицаи, а евреинът му удари един ъперкут, с който го просна по гръб. Преди нацистът да успее да се изправи на крака, двамата младежи скочиха в колата и заминаха. Тълпата бавно се разпръсна, като продължаваше да спори. Много малко хора застанаха открито на страната на нациста. Няколко души подкрепиха евреите. Мнозинството¹ обаче само клатеха глави колебливо и шепнеха: „Allerhand!“²

Когато три часа по-късно минах покрай същото това място, нацистът продължаваше да патрулира нагоре-надолу, търсейки жадно още жени за спасяване.

Току-що получихме писмо от фройлайн Меир. Фройлайн Шрьодер ме извика да го прочетем. Фройлайн Меир не харесвала Холандия. Била принудена да пее в много второкласни кафенета в третокласни градове, а спалнята ѝ била лошо отоплена. Холандците, пише тя. Няма никаква култура. Запознала се е само с един истински изтънчен и издигнат господин, вдовец. Вдовецът ѝ казал, че тя била една наистина женствена жена и въобще не му трябвали никакви млади девойчета. Изразил възхищението си от нейното изкуство, като ѝ подарил пълен комплект долно бельо.

Фройлайн Меир имала също така и неприятности с колежките си. В един град някаква актриса – съперничка, завиждайки на вокалните способности на фройлайн Меир, се опитала да ѝ прободe окото с игла за шапка. Не можех да не се възхитя от смелостта на тази актриса. Когато фройлайн Меир свършила с нея, тя била толкова тежко ранена, че не могла да излезе на сцената цяла седмица.

Снощи Фриц Вендел ми предложи да направим обиколка из „вертепите“. Трябваше да бъде нещо като прощално посещение, тъй като полицията вече беше започнала да се интересува много от тези места. Често нахълтваха внезапно и записваха имената на клиентите. Говореше се също и за генерална чистка на Берлин.

---

1. Променям „болшинството“ на „мнозинството“. Алергичен съм към нацизъм, болшевизъм, комунизъм, социализъм, анаглин на таблетки, а вече и течен... и прочее. – Б. на Виктор от <http://bezmonitor.com>

2. „Я гледай ти!“ (нем.) – Б.пр.

Доста го разтревожих с настояването си да посетим „Саломе“ – едно кабаре, което никога не бях виждал. Като добър познавач на нощния живот Фриц се отнесе с най-голямо презрение към моето предложение. Кабарето дори не било оригинално, ми каза той. Управата го поддържала главно заради провинциалните туристи. Оказа се, че „Саломе“ е много скъпо и дори много по-мрачно заведение, отколкото си го бях представял. Няколко естрадни лесбийки и младежи с изкубани вежди седяха отпуснато до бара и се кикотеха отвреме-навреме силно и дрезгаво, или дюдюкаха по три пъти – това явно трябваше да представлява смеха на прокълнатите. Помещенията бяха боядисани в златисто и пъкленочервено, завесите бяха от пурпурен плюш, дебел няколко инча. Имаше огромни огледала в позлатени рамки. Беше доста пълно. Публиката се състоеше главно от почтени търговци на средна възраст и семействата им, които непрестанно възкликваха с добродушно удивление: – Ама те наистина ли? – Или: – И таз добра!

Излязохме от кабарето по средата на представлението, след като един младеж в кринолин, отрупан с пайети, и украсен със скъпоценни камъни сутиен, беше изпълнил с голяма мъка, но успешно, три шпагата.

На входа срещнахме група американски младежи, които бяха много пияни и се колебаеха дали да влязат. Водачът им беше дребен и набит млад мъж с пенсне и с неприятно издадена напред долна челюст.

– Кажете – попита той Фриц – какво има тук?

– Мъже, облечени като жени – ухили се Фриц. Дребният американец просто не можа да повярва:

– Мъже, облечени като жени ли? Като жени, а? Искате да кажете, че са хомосексуалисти?

– В крайна сметка ние всички сме странни³ – провлачено и сериозно рече Фриц и в гласа му прозвучаха печални нотки. Младежът бавно и внимателно ни изгледа. Беше тичал и все още не му достигаше въздух. Останалите се скупчиха тромаво зад него, готови на всичко – макар че под зеленикавата светлина на лампите голобрадите им детински лица със зяпнали уста изглеждаха малко изплашени.

– Вие хомосексуалист също, а? – попита дребният американец, обръщайки се ненадейно към мене.

– Да – отговорих аз, – много съм странен наистина.

Той постоя така срещу мене, като едва си поемаше дъх, с вирната напред брадичка и, изглежда, се колебаеше дали да ме удари по лицето.

---

3. Queer (англ.) – странен, хомосексуалист. – Б.пр.

След това се обърна, нададе някакъв див ученически боен вик и следван от другите, се втурна стремглаво в кабарето.

– Ходил ли си някога в онзи комунистически вертеп до зоологическата градина? – ме попита Фриц, когато си отивахме. – Трябва и там да надникнем накрая... Може би след шест месеца всички ще носим червени ризи.

Аз се съгласих да отидем. Искаше ми се да разбера каква е представата на Фриц за „комунистически вертеп“.

Това беше в същност една малка варосана изба. По десетина души седяха заедно на дълги дървени пейки около големи маси без покривки – като в училищна столова. Стените бяха изподраскани с експресионистични рисунки, които включваха и изрезки от вестници, истински карти за игра, подложки за бира, заковани с пирони, кибритени кутии, цигарени кутии и изрязани от снимки човешки лица. Кафенето беше пълно със студенти, повечето от които изразяваха политическата си враждебност чрез неспретнатото си облекло – мъжете бяха в моряшки фланелки, с изцапани и развлечени панталони, момичетата – в лошо ушити джемпъри и поли, които явно бяха забодени с безопасни игли, с небрежно завързани цигански шалчета в крещящи цветове. Съдържателката пушеше пура. Момчето, което изпълняваше ролята на сервитьор, се влачеше наоколо с цигара между зъбите и потупваше клиентите по гърба, когато приемаше поръчките им.

Всичко това ни изглеждаше съвсем превзето и весело и радостно: човек не можеше да не се почувствува у дома си. Фриц, както обикновено, видя много приятели. Запозна ме с трима от тях – мъж, който се казваше Мартин, млад художник на име Вернер и неговото момиче Инге. Тя беше груба и подвижна – носеше малка шапчица с перо, която ѝ придаваше някаква фарсова прилика с Хенри Осми. Докато Вернер и Инге бърбяха, Мартин мълчеше: беше слабичък, мургав, имаше продълговато лице с остри черти и язвителната, надменна усмивка на съзнателния конспиратор. По-късно, след като Фриц, Вернер и Инге се преместиха на другия край на масата, за да се присъединят към някаква нова компания, Мартин започна да говори за приближаващата гражданска война. Когато избухне войната, ми обясни той, комунистите, които имат много малко оръдия, ще завладеят покривите. Тогава ще държат полицията на почетно разстояние с ръчни гранати. Ще е необходимо да се удържи само три дни, защото съветската флота моментално ще се втурне към Свиномюнде и ще започне да стоварва войски. – Прекарвам по-голяма част от времето си в правене на бомби – добави Мартин. Аз кимнах и се

усмихнах, чувствувайки се много объркан. Не бях сигурен дали ми се подиграваше, или пък умишлено постъпваше толкова неблагоприятно. Положително не беше пиян, но не ми направи впечатление и на умопобъркан. След малко в кафенето влезе поразително красиво момче на шестнадесет-седемнадесет години. Казваше се Руди. Беше с руска рубашка, къси кожени панталони и ботуши на куриер. Закрачи към нашата маса с цялата героична превзетост на вестносец, който се завръща с успех от опасна мисия. Той обаче не носеше никаква вест. След вихреното влизане и поредица от отсечени, военни ръкостискания, той седна кротко до нас и си поръча чай.

Тази вечер отново отидох в „комунистическото“ кафене. То е наистина един пленителен малък свят на интриги и контраинтриги. Негов Наполеон е злоещият бомбопроизводител Мартин; Вернер е неговият Дантон; Руди е Жана д'Арк. Всеки подозира останалите. Мартин вече ме предупреди за Вернер: той е „политически неблагоприятен“ – миналото лято откраднал всичките средства на една комунистическа младежка организация. А Вернер ме предупреди за Мартин: той е или нацистки агент, или полицейски шпионин, или платен агент на френското правителство. В допълнение на това и Мартин, и Вернер най-настойчиво ме посъветваха да нямам нищо общо с Руди и решително отказаха да ми обяснят защо.

Не можех обаче да си позволя да нямам нищо общо с Руди. Той се насади до мене на масата и веднага започна да говори с ураганен ентузиазъм. Любимата му дума е „Kporke“: „О, готино!“ Той е следотърсач. Искаше да научи нещо за английските скаути. Дали имат авантюристичен дух.

– Всички германски момчета имат авантюристичен дух. Авантюризмът е готино нещо. Нашият командир на скаутския отряд е готин мъж. Миналата година отиде в Лапландия и живя в една хижа цяло лято, сам... Вие комунист ли сте?

– Не. А вие?

Руди беше огорчен.

– Разбира се! Тук всички сме комунисти... Ще ви дам назаем няколко книги, ако желаете... Трябва да дойдете да видите нашия клуб. Готин е... Пеем „Червено знаме“ и други забранени песни... Ще ме учите ли английски? Искам да науча всички езици.

Попитах дали има момичета в неговата скаутска група. Руди беше така поразен, сякаш бях казал нещо неприлично.

– Жените не ги бива за нищо – каза той с горчивина. – Те развалят

всичко. Нямаат авантюристичен дух. Мъжете се разбират много по-добре без тях. Чичо Петер (това е нашият командир) казва, че жените трябва да си стоят в къщи и да кърпят чорапи. Това е всичко, за което ги бива!

– И чичо Петер ли е комунист?

– Разбира се! – Руди ме изгледа подозрително. – Защо питате?

– О, никаква специална причина – бързо отговорих аз. – Може би го бъркам с някой друг...

Този следобед пътувах до изправителното училище, за да посетя един от моите ученици – хер Бринк, който е преподавател там. Той е широкоплещест дребен мъж с рядка, безжизнена руса коса и кротки очи. Има изпъкналото, прекалено голямо чело на германски интелектуалец-вегетарианец. Обут е в сандали и носи риза с отворена яка. Намерих го във физкултурния салон, където обучаваше клас от умствено недоразвити деца. Изправителното училище прибира както умствено недоразвити, така и малолетни престъпници. С известна тъжна гордост ми показва различните случаи: едно момченце страдаше от наследствен сифилис – беше с ужасно кривогледство; едно друго, дете на възрастни пияници, не можеше да спре да се смее. Катереха се по шведската стена като майmunки, като се смееха и бърбореха и изглеждаха много щастливи.

След това отидохме в работилницата, където по-големите момчета в сини комбинезони (всичките осъдени престъпници) правеха обувки. Когато Бринк влезе, по-голяма част от момчетата вдигнаха поглед и се усмихнаха. Само няколко от тях изглеждаха мрачни. Но аз не можех да ги погледна в очите. Чувствувах се ужасно виновен и засрамен: в този момент сякаш се бях превърнал в единствения представител на техните тъмничари, на капиталистическото общество. Питам се дали някой от тях не е бил в същност арестуван в „Казино Александер“ и дали не ме е познал. Обядвахме в стаята на старшата сестра. Хер Бринк се извини за това, че ми предлага същата храна, каквато ядяха и момчетата – картофена супа с две наденички, чиния с ябълки и компот от сини сливи. Възражих – от мене несъмнено се очакваше да възразя, казвайки, че е много хубава. И все пак при мисълта за момчетата, които трябваше да ядат такава храна или каквато и да било друга, в тази сграда, всяка хапка засядаше на гърлото ми. Храната в едно учреждение има неописуем и може би напълно въображаем вкус. (Един от най-ярките и неприятни спомени от моя собствен училищен живот е споменът за миризмата на обикновен бял хляб.)

– Нямаме нито решетки, нито заключени врати – отбелязах аз. –

Мислех, че ги има във всички изправителни училища... Вашите момчета не бягат ли често?

– Почти никак – отговори Бринк. Това признание сякаш го накара да се почувствува направо нещастен и той уморено оброни глава. – Къде да избягат? Тук е лошо. Но в къщи е още по-лошо. Повечето от тях знаят това. – Няма ли някакъв вроден инстинкт за свобода?

– Да, имат. Момчетата обаче скоро го загубват. Системата им помага да го загубят. Май у немците този инстинкт изобщо не е много силен.

– В такъв случай сигурно нямате особени неприятности?

– О, да. Но и понякога... Преди три месеца се случи нещо ужасно. Едно момче откраднало балтона на друго момче. Помоли за разрешение да отиде в града – това е позволено – и може би е искал да го продаде. Обаче собственикът на балтона го проследил и се сбили. Той взел един голям камък и го хвърлил по другото момче. А то, чувствувайки се за сегнато, нарочно замърсило раната с кал, надявайки се, че тя ще се влоши и това ще му помогне да избегне наказанието. Раната наистина се влоши. След три дни момчето почина от натравяне на кръвта. А когато другото момче научило за това, то се самоубило с кухненския нож... – Бринк въздъхна тежко: – Понякога почти губя надежда – добави той. – Сякаш съществува някакво зло, болест, която заразява целия свят днес.

– Но какво в същност можете да направите за тези момчета? – попитах го аз.

– Много малко. Учим ги на занаят. По-късно се опитваме да им намерим работа – което е почти невъзможно. Ако работят някъде в района, ще могат да спят тук... Директорът вярва, че само християнската религия е в състояние да промени живота им. Страхувам се, че не мога да разбера това. Въпросът не е толкова прост. Боя се, че повечето от тях ако не могат да си намерят работа, ще започнат да вършат престъпления. В края на краищата на хората не може да се заповядва да гладуват.

– Няма ли друг избор?

Бринк стана и ме поведе към прозореца.

– Виждате ли онези две сгради? Едната е фабриката, другата е затворът. За момчетата от този район по-рано имаше две възможности... Но сега фабриката фалира. Следващата седмица ще я закрият.

Тази сутрин отидох да видя клуба на скаутите, който служи и за редакция на тяхното списание. Редакторът и командир на скаутската дружина, чичо Петер, е мършав мъж на средна възраст, който има лице с цвят на пергамент и дълбоко хлътнали очи. Облечен е в кадифено яке и къси панталони. Той очевидно е идолът на Руди. Руди спира да говори

само когато чичо Петер има да каже нещо. Те ми показаха десетки фотографии на момчета, снимани отдолу нагоре, за да изглеждат като епични гиганти, в профил, на фона на огромни облаци. В списанието има статии за лов, откриване на следи и приготвяне на храна. Всички те са написани в свръхентузиазирани стил и се чувствава някаква странна нотка на истерия, сякаш действията, които се описват, са част от религиозен или еротичен ритуал. С нас в стаята имаше още десетина момчета, и всички те бяха героично полуголи – носеха най-късите къси панталони и най-тънките ризи или потници, въпреки че времето беше толкова студено.

След като разгледах снимките, Руди ме заведе в салона на клуба. По стените се спускаха дълги цветни знамена, избродирани с инициали и мистериозни тотемни емблеми. В единия край на стаята имаше ниска маса, покрита с пурпурна покривка с бродерия – нещо като олтар. На масата бяха поставени свещи в месингови свещници.

– Запалваме ги в четвъртък – обясни Руди, – когато провеждаме нашите скаутски разговори около огъня. Тогава сядаме в кръг на пода, пем песни и си разказваме истории.

Над масата със свещниците имаше нещо като икона – рисунка на млад скаут, неземно красив, непоколебимо втрещен в далечината, със знаме в ръка. Чувствувах се крайно неловко тук. Извиних се и напуснах колкото може по-скоро.

На по-горния етаж, в едно кафене, седи млад нацист с момичето си. Обсъждат бъдещето на партията. Нацистът е пиян.

– О, зная, че непременно ще победим – възкликва възбудено той, – но това не е достатъчно! – Удря с юмрук по масата: – Трябва да се лее кръв!

Момичето гали успокояващо ръката му. Опитва се да го накара да се прибере в къщи.

– Разбира се, мили, ще се лее – гугука тя утешително. – Фюрерът обеща това в нашата програма.

Днес е „Сребърна неделя“. Улиците са изпълнени с купувачи. По цялата „Тауенциншрасе“ мъже, жени, момчета продават картички, цветя, песнопойки, помада за коса, гривни. Коледни дръвчета са струпани за продан в централната пътека между трамвайните линии. Мъже в униформата на СА дрънчат с кутиите си за волни пожертвования. В страничните улички чакат камиони, пълни с полицаи, защото всяка голяма тълпа днес е в състояние да направи политически бунт. От Армията на спасението са поставили голяма осветена елха на „Витенбергплац“, със

синя електрическа звезда на върха. Около нея бяха застанали група студенти и правеха саркастични забележки. Сред тях разпознах Вернер от „комунистическото“ кафене.

– Следващата година по това време – каза Вернер – тази звезда ще е сменила цвета си! – Той силно се изсмя – беше развълнуван и имаше нещо истерично в държането му. Каза ми, че предишния ден бил преживял голямо приключение: – Разбирате ли, трима другари и аз решихме да направим демонстрация на трудовата борса в Нойкьолен. Аз трябваше да говоря, а другите щяха да се грижат да не бъда прекъсван. Отидохме там към десет и половина, когато има най-много хора. Разбира се, бяхме обмислили всичко предварително – всеки от другарите трябваше да пази една от вратите, за да не може никой от служителите да излезе навън. Стояха вътре, натъпкани като зайци... Знаехме, разбира се, че няма да можем да им попречим да извикат полицията по телефона. Бяхме пресметнали, че разполагаме с шест-седем минути... И така, веднага щом вратите бяха залостени, аз скочих на една маса. Крещях каквото ми дойдеше на ума – нямам представа какво точно съм казал. Те обаче го харесаха... След половин минута така се развълнувах, че съвсем се изплаших. Страхувах се, че ще нахълтат в канцеларията и ще линчуват някого. Имаше страхотна олелия, честна дума! Но точно когато настъпи истинското оживление, дойде един другар отдолу да ни каже, че полицията била вече там – тъкмо слизали от колата си. Така че трябваше да си обираме крушите... Мисля, че щяха да ни пипнат, но тълпата беше на наша страна и не ги пускаше вътре, докато не излязохме през другата врата на улицата... – Вернер свърши, като едва си поемаше дъх. – Казвам ви, Кристофър – добави той, – капиталистическата система не може да просъществува още дълго. Работниците са се раздвижили!

Рано тази вечер бях на „Бюловщрасе“. В спортната палата се беше състояло голямо нацистко събрание и оттам, тъкмо излизах на групички мъже и момчета в кафявите си или черни униформи. По тротоара пред мене вървяха трима мъже от СА. И тримата носеха нацистки знамена на раменете си, сякаш носеха пушки. Те бяха здраво навити около прътите, които имаха остри метални върхове с форма на стрели.

Съвсем ненадейно тримата нацисти срещнаха един младеж на седемнадесет – осемнадесет години в цивилни дрехи, който бързаше по улицата насреща им. Чух как единият извика: „Този е!“ Моментално и тримата се нахвърлиха върху младежа. Той нададе вик и се опита да се измъкне, но те бяха по-бързи от него. Веднага го изблъскаха в сянката на някакъв вход и наведени над него, го ритаха и мушкаха с остри

метални върхове на знамената си. Всичкото това се случи с такава неверооятна бързина, че едва повярвах на очите си. Тримата вече бяха оставили жертвата си и си проправяха път през тълпата. Отправиха се към стълбите, които извеждат до гарата на надземната железница.

Аз и един друг минувач първи стигнахме до входа, където беше младежът. Лежеше, свит на топка в ъгъла, като захвърлен чувал. Зърнах лицето му, когато го вдигаха, и ми прилоша – лявото му око беше наполовина изтръгнато и от раната течеше кръв. Не беше мъртъв. Някой се зае да го заведе в болницата с такси.

Вече се бяха събрали много хора. Изглеждаха изненадани, но не бяха особено възмутени – подобни неща се случваха твърде често напоследък. „Allerhand...“ – шепнеха те. Малко по-надолу, на ъгъла на „Потсдамерщрасе“, бяха застанали група тежко въоръжени полицаи. Изпъчили гърди, с ръце на коланите с пистолетите, те величествено пренебрегнаха цялата случка.

Вернер стана герой. Снимката му беше поместена във вестник „Rote Fahne“⁴ преди няколко дни с надпис: „Още една жертва на полицейската кървава баня.“ Вчера беше Нова година и аз отидох да го видя в болницата.

Изглежда, че точно след Коледа имало уличен бой близо до Щетинската гара. Вернер бил далеч от центъра на тълпата и не знаел за какво се бият. Със слабата надежда, че може да е нещо политическо, той започнал да се провиква: „Червен фронт!“ Един полицай се опитал да го арестува. Вернер го ритнал в корема. Полицаят извадил пистолета си и стрелял три пъти в крака на Вернер. Когато спрял да стреля, извикал друг полицай и двамата внесли Вернер в едно такси. По пътя към полицейския участък го удряли по главата с палките си, докато загубил съзнание. След като се възстанови достатъчно, сигурно ще го дадат под съд.

Разказа ми всичко това с най-голямо задоволство, като седеше на леглото, заобиколен от възхитените си приятели, сред които бяха Руди и Инге с нейната шапчица в стил Хенри Осми. Около него на леглото бяха разхвърляни изрезки от вестници. Някой внимателно беше подчертал с червен молив всички места, където се споменаваше името на Вернер.

Днес, 22 януари, нацистите проведоха демонстрация на „Бюловплац“ пред къщата на Карл Либкнехт. Цяла седмица комунистите се опитваха да постигнат забрана на демонстрацията: те твърдяха, че това

---

4. „Червено знаме“ (нем.). – Б.пр.

е просто една преднамерена провокация – каквато си и беше в същност. Отидохме да я наблюдаваме с Франк – прескореспондента.

Както самият Франк по-късно се изрази, това в същност не беше никаква нацистка демонстрация, а полицейска демонстрация – имаше най-малко по двама полицаи на всеки присъстващ нацист. Вероятно генерал Шлайхер е позволил да се състои само За да покаже кои са истинските господари на Берлин. Всички говорят, че той ще обяви военна диктатура.

Истинските господари на Берлин обаче не са полицията или армията, положително не са и нацистите. Господарите на Берлин са работниците – въпреки цялата пропаганда, която бях чул и чел, и всичките демонстрации, на които бях присъствувал, аз разбрах това за първи път едва днес. Сравнително малко от стотиците хора по улиците около „Бюловплац“ ми приличаха на организирани комунисти, но човек имаше чувството, че те до един се обединиха срещу този нацистки парад. Някой започна да пее „Интернационалът“ и в следващия момент се присъединиха всички – дори жените с бебета, които наблюдаваха от прозорците на горните етажи. Нацистите се промъкнаха, марширувайки с най-голяма бързина, между двойните редици от полицаи. Повечето от тях бяха забили поглед в земята или гледаха унило напред. Само няколко души направиха плахи опити да се усмихнат. Шествието беше отминало, когато един възрастен, пълен и дребен нацист, който беше поизостанал, безумно изплашен от това, че е сам, се затича запъхтян между редиците, опитвайки се безуспешно да настигне останалите. Тълпата се заливаше от смях.

По време на демонстрацията на никой не позволиха да отиде на самия „Бюловплац“. Ето защо тълпата се люшкеше неспокойно насам-натам и започна да става опасно. Размахвайки пушките си, полицаите ни заповядаха да се оттеглим назад. Някои от по-неопитните се изплашиха и даваха вид, че ще стрелят. След малко се появи бронирана кола и започна бавно да насочва картечницата си към нас. Всички побягнаха панически към входовете на къщите и кафенетата. Но веднага щом колата отмина, те отново изскочиха на улицата с викове и песни. Всичко това твърде много приличаше на палава ученическа игра, за да се разтревожи човек сериозно. Франк страшно много се забавляваше. Ухилен до уши, той подскачаше наоколо като тромава птица-присмехулик, полите на балтона му се развяваха като крила и огромните очила му придаваха вид на кукумявка.

– Измина само една седмица, откакто написах горното. Шлайхер си

даде оставката. Мъжете с моноклите си свършиха работата. Хитлер състави кабинет с Хюгенберг. Никой не смята, че ще просъществува до пролетта.

Вестниците все повече и повече заприличват на училищни списания. В тях няма нищо друго освен нови постановления, нови наказания и списъци на „задържани“ хора. Тази сутрин Гьоринг е измислил три нови варианта на държавна измяна.

Всяка вечер аз седа в огромното полупразно кафене на художници-те до Мемориалната църква, където евреите и левите интелектуалци, скупчили глави над мраморните маси, разговарят тихо и разтревожено. Много от тях знаят, че положително ще бъдат арестувани – ако не днес, то утре или следващата седмица. Затова са учтиви и кротки, поздравяват се със сваляне на шапка и се осведомяват за семействата на колегите си. Забравени са прословутите неколкогодишни литературни спорове.

Почти всяка вечер в кафенето влизат мъже от СА. Понякога само събират пари и всеки е заставен да даде нещо. Понякога идват да арестуват някого. Една вечер някакъв писател-евреин изтича до телефонната кабина, за да се обади на полицията. Нацистите го измъкнаха оттам и го отведоха. Никой не си мръдна пръста. Игла да паднеше, щеше да се чуе.

Чуждестранните кореспонденти се хранят всяка вечер в един и същ малък италиански ресторант на голяма кръгла маса в ъгъла. Всички останали в ресторанта ги наблюдават и се опитват да дочуят какво говорят. Ако имаш да им съобщиш нещо – подробностите около нечий арест или адреса на жертвата, чиито близки могат да бъдат интервюирани, – някой от журналистите става и се разхожда с тебе нагоре-надолу по улицата.

Един млад комунист, когото познавам, бил арестуван от нацистите и отведен в някаква нацистка казарма, където го били много жестоко. След три-четири дни го пуснали да си отиде в къщи. На другата сутрин на вратата се почукало. Комунистът с превързана ръка отишъл да я отвори, накуцвайки. А на вратата стоял някакъв нацист с кутия за дарения. Като го зърнал, комунистът много се ядосал.

– Не ви ли стига, че ме пребихте? И се осмелявате да просите пари от мене?

Нацистът обаче само се ухилил.

– Хайде, хайде, другарю! Без политически пререкания! Не забравяйте, че живеем в Третия райх! Всички сме братя! Трябва да се опитате да си избиеете тази глупава политическа омраза от сърцето!

Тази вечер влязох в руската чайна на „Клайщрасе“ и там видях Д.

Отначало си помислих, че сънувам. Той ме поздрави, както обикновено. Цялото му лице сияеше.

– Боже мой! – прошепнах аз. – Какво, за бога, правите тук?

Д. се усмихна лъчезарно.

– Вие сигурно си мислехте, че съм заминал за чужбина, нали?

– Ами разбира се...

– Но положението тези дни е толкова интересно.

Аз се засмях.

– Може и така да се погледне на въпроса, разбира се... Но не е ли много опасно за вас?

Д. само се усмихна. След това се обърна към момичето, което седеше до него, и каза:

– Това е мистър Ишъруд... Можеш да говориш съвсем открито пред него. И той като нас мрази нацистите. О, да! Мистър Ишъруд е заклет антифашист!

Засмя се от сърце и ме потупа по рамото. Няколко души, които седяха наблизко, го чуха. Реакциите им бяха странни. Или просто не можеха да повярват на ушите си, или пък от уплаха се престориха, че нищо не са чули и продължиха да си пият чая в някакво състояние на ням ужас. През живота си рядко съм се чувствувал толкова неловко.

(Тактиката на Д. като че ли не беше лишена от достойнства все пак. Него никога не го арестуваха. Два месеца по-късно той успешно прекося границата с Холандия.)

Тази сутрин, както си вървах надолу по „Бюловщрасе“, видях как нацистите нахълтаха в къщата на някакъв дребен издател – либерален пацифист по убеждения. Бяха докарали камион и го товареха догоре с книгите на издателя. Шофьорът подигравателно четеше на тълпата заглавията на книгите:

– „Nie Wieder Krieg“ – крещеше той и с погнуса държеше книгата за ъгълчето на корицата, сякаш беше някакво противно влечуго. Всички се превиваха от смях.

– „Никога повече война!“ – повтори една пълна, добре облечена жена и надменно и безжалостно се изсмя. – Що за идея!

Напоследък един от редовните ми ученици е хер Н., който е бил полицейски началник при режима на Ваймар. Той идва при мене всеки ден. Желаете да си подобри английския, тъй като много скоро ще замине на работа в Съединените щати. Любопитното в тези уроци е това, че те се провеждат, докато се возим из улиците в огромната закрыта кола на хер Н. Самият той никога не влиза в нашата къща. Изпраща шофьора си

да ме доведе и колата моментално потегля. Понякога спираме за няколко минути на края на „Тьергартен“ и се разхождаме нагоре-надолу по алеите. Шофьорът винаги ни следва на почтително разстояние.

Хер Н. ми говори главно за семейството си. Тревожи се за сина си, който е много болнав и трябва да остане в Германия, за да го оперират. Жена му също е болнава. Надява се, че пътуването няма да я изтощи много. Описва ми симптомите на нейните болести и лекарствата, които взема. Разказва ми случки от детските години на сина си. Отношенията ни са тактични и съдържани и донякъде станахме доста близки. Хер Н. е винаги мил и учтив и слуша сериозно и внимателно обясненията ми по граматика. Зад всичко, което казва, долавям една безкрайна тъга.

Никога не говорим за политика. Но зная, че хер Н. е враг на нацистите и може да бъде арестуван всеки момент. Една сутрин, като пътувахме по „Унтер ден Линден“, видяхме група самонадеяни нацисти, които си приказваха наред улицата и пречеха на движението. Минувачите бяха принудени да минават през уличната канавка. Хер Н. тъжно се усмихна:

– Човек вижда странни гледки по улиците тези дни. – Това беше единственият му коментар.

Понякога се навеждаше напред към прозорчето на колата и наблюдаваше някоя сграда или площад с печална съсредоточеност, сякаш искаше да запечата образа им в съзнанието си и да им каже сбогом.

Утре заминавам за Англия. Ще се върна след няколко седмици, но само за да си прибера багажа, преди окончателно да напусна Берлин.

Горката фройлайн Шрьодер е неутешима:

– Никога няма да намеря такъв джентълмен като вас, хер Ишиву – вие бяхте винаги толкова точен с наема... Не мога да разбера защо искате да напуснете Берлин така изведнъж...

Няма никакъв смисъл да се опитвам да ѝ обяснявам или пък да ѝ говоря за политика. Тя вече се приспособява, а и за в бъдеще ще се приспособява към всеки нов режим. Тази сутрин дори я чух да се изказва с благоговение за Фюрера пред съпругата на портиера. Ако някой ѝ напомни, че на изборите през ноември е гласувала за комунистите, сигурно ще отрече разпалено и при това съвсем чистосърдечно. Тя просто се аклиматизира, съгласно природния закон, като животно, което сменя козината си през зимата. Хиляди хора като фройлайн Шрьодер се аклиматизират сега. В края на краищата каквото и правителство да е на власт, те са обречени да живеят в този град.

Днес слънцето блести ослепително. Времето е доста меко и топло.

Излизам на последната си утринна разходка без балтон и шапка. Слънцето блести, а Хитлер е господар на този град. Слънцето блести, а десетки мои приятели – мои ученици от Работническото училище, мъжете и жените, с които се запознах в И. А. Х. – са в затвора, възможно е да са мъртви. Но аз не мисля за тях – трезвите, целеустремените, героичните. Те виждаха рисковете и ги приемаха. Мисля си за горкия Руди, облечен в смешната си руска рубашка. Неговата детска игра, взета от книгите с приказки, стана сериозна. Нацистите ще я играят с него. Нацистите няма да му се присмиват. Те ще му повярват, че е това, за което се представя. Може би точно в този момент го изтезават до смърт.

Зървам лицето си в огледалото на един магазин и с ужас забелязвам, че се усмихвам. Човек не може да не се усмихва в такова прекрасно време. Трамваите се движат нагоре-надолу по „Клайстщрасе“, както обикновено. Те и хората по тротоара и куполът на гара „Нолендорфплац“, който прилича на калъф за чайник, излъчват някаква странна близост, някаква удивителна прилика с нещо, което е било нормално и приятно в миналото – като много хубава снимка.

Не. Дори и сега още не мога напълно да повярвам, че всичко това наистина се е случило...

КРАЙ

© 1978 Кристофър Ишъруд
© 1981 Мария Пейкова, превод от английски

Christopher Isherwood
, 1978

Източник <http://bezmonitor.com/>
Сканиране и разпознаване: Виктор

Издание:

Кристофър Ишъруд. Кабаре
Английска, първо издание
Издателство „Христо Г. Данов“, Пловдив, 1981
Редактор Иванка Савова
Технически редактор Васко Вергилов
Коректор Жанета Желязкова

Christopher Isherwood. Goodbye to Berlin
Triad/Panther Books, 1978 Progmore, St. Albans

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/10814>]